

Apeiron (neomezené)

Ve vzpomínce na presokratiky a jejich myšlení si musíme položit otázku: proč měl třeba Anaximandros za to, že „počátek“ je cosi „neomezeného“? Všechny oblohy a světy v nich vznikají podle něho z tohoto „počátku“ – tedy zřejmě myslel především na vesmírné rozměry (ostatně podobně jako Anaximenes měl za to, že „dech a vzduch objímá celý svět“, že „vzduch je bohem“, eventuálně že ze vzduchu jakožto „počátku“ vzniká „všechno, co jest, co bylo, co bude, bozi i božské věci“ a vše ostatní). Myšlenka „neomezeného“ a „neomezenosti“ tedy mířila navenek, do vnějšího světa, ale rozhodně za jeho „meze“, za jeho „hranice“. Snad jen s jedinou výjimkou, totiž Hérakleitem, všichni byli nakloněni takovou nijak neomezenou, neohraničenou skutečností „počátku“ vidět v tom největším, co v sebe zahrnuje, co do sebe pojímá, ale nejen obklopuje, ale přímo v sobě a do sebe „objímá“ vše, co naopak nějaké meze má, v tom „největším“, v tom všechno v sebe zahrnujícím. Snad jen Hérakleitos si položil otázku, zda to, co „vše“ dělá „jedním“ (a ovšem i z jednoho vše), co z pouhé nahodilé hromady dělá nejkrásnější „krásný svět“ (*kosmos*), totiž *Logos*, není spjat s „duší“: ani duše totiž nemá hranic, které by bylo lze najít (tak hluboký má *logos*!), a právě duše má *logos*, který sebe rozmnožuje. Ale přece jen nakonec i Hérakleitos mluví o tom, co nás „obklopuje“ a „objímá“ a co má „rozum a mysl“, tedy o jakémsi „božském rozumu“, který jen vdechujeme a tak se stáváme (také trochu) rozumnými a tím „příbuznými celku“. Chybí tu (ovšem, jak by ne) ten poslední krůček, vlastně dost velký krok, totiž objev (a zčásti i vynález), že nitro, niternost, do čeho podle Hérakleita může „vstupovat“ božský rozum a o čem staří Řekové neuvažovali jinak než jako o pouhé subjektivitě, mínění, zdání, by mohlo mít samo také svou neohraničenost, svou neomezenost, a nikoli přesto, nýbrž právě proto by mohlo být zdrojem, původcem, „počátkem“ všeho, co nějaké hranice či meze má. Mluví-li tedy např. Jaspers o „objímajícím“ (v rozmanitých způsobech, „in verschiedenen Weisen des Umgreifenden“) stále ještě v navázání na ono starořecké „*peri*“, tedy kolem a tudíž „vně“ jako o „horizontu“, pak nezbyvá už nic než v této věci a na tomto „místě“ celé problematiky vzít i v tomto ohledu vážně onu geniální myšlenku Leibnizovu, že daleko, ba nesmírně důležitější je nitro a niternost monády než její vnějšek, a onu převratnou myšlenku, která vlastně byla jen důsledkem Leibnizova vynálezu, že „subjekt“ je třeba chápat jako „non-objekt“, „ne-předmět“, který má svůj původ, svůj „počátek“ v hlubině nepředmětnosti (niternosti), jíž je také (a mnohem spíš) cizí každá hranice a mez.

(Písek, 140514-2.)